

Judiskt vardagsliv

De judiska traditionerna och högtiderna skapar en gemensam judisk identitet och ett kollektivt minne. Det är dessa traditioner som utgör kärnan inom judendomen.

Inom judendomen bör människan sträva efter att följa Guds vilja och de religiösa lagar som genomsyrar vardagslivet. Judendomen förespråkar ett heligt vardagsliv och ett aktivt deltagande i samhället och världen. Judendomen är därför inte bara en tro, utan mer en livsväg och ett sätt att leva. Det är traditionerna - den judiska identiteten - som utgör kärnan inom judendomen.

Här nedan kan du läsa om några viktiga judiska traditioner och högtider.

Den judiska familjen

Den judiska läran kräver att människan ska fylla sin uppgift som gruppvarelse i familj, församling och samhälle. Celibatet har ingen plats i judendomen. Det sexuella livet räknas till det jordiska livets glädjeämnen. Men samlivet ska ske inom äktenskapet, vars syfte är att uppfylla bibelordet "var fruktsamma och föröka er" [1 Mos 1:26]. Att få många barn har alltid ansetts som ett tecken på Guds välsignelse.

Äktenskap är en religiös angelägenhet och ingås inför en rabbin. Barnens skyldighet att älska och ära föräldrarna anses vara mycket viktigt. Föräldrarna är skyldiga att fostra barnen och har ansvar för att de lär sig Toran och dess bud.

Vid 13 års ålder förklaras en pojke mogen att följa buden. Han kallas då **bar mitsva**, som betyder budets son. Motsvarande för en flicka är 12 år och hon kallas **bat mitsva**, budets dotter. Sedan är de medlemmar i församlingen. Dessförinnan har de (pojkar och flickor) under ett års tid fått grundläggande undervisning i bibelkunskap och hebreiska.

Även om familjegemenskapen betonas starkt inom judendomen så betraktas inte äktenskapet som något sakrament (helig handling). Därför kan äktenskap upplösas om det finns tvingande skäl. Det sker - enligt judisk lag - genom att mannen inför en rabbin överlämnar ett skilsmässobrev till hustrun. Både mannen och kvinnan kan begära skilsmässa.

I det judiska hemmet har kvinnor alltid varit mycket vördade. Som medborgare i staten Israel har män och kvinnor samma skyldigheter och rättigheter utom i de religiösa sammanhangen. För att en judisk gudstjänst ska hållas fordras att minst tio vuxna män är närvarande, medan kvinnor aldrig kan utgöra en församling.

Ett judiskt hem har sedan urminnes tider markerats med en **mezuz**, som är placerad på ingångens dörrpost. Mezuzan består av en liten bit pergament som ligger hoprullad i ett metallhölje. På rullen finns två korta texter ur Toran. Den ena börjar: Hör Israel! Herren, vår Gud, Herren är en... [5 Mos 6:4-9]

Mezuzan ska påminna om Guds närhet och om vikten av enhet i hemmet och om skyldigheten att **hålla Torans bud**.

Kashrut - matregler

I de religiösa böckerna finns detaljerade regler för familjens matvanor, kashrut. Man skiljer noga mellan ren och oren föda. Tillåten mat (ren föda) kallas kosher.

Som olämplig föda räknas kött från hästar, svin, rovdjur och asätande djur. Därtill även fisk som saknar fenor och fjäll, kräldjur och insekter. All förtäring av blod är förbjuden.

Slakt av djur måste ske på speciellt sätt och av utbildade slaktare. Kött får inte heller tillagas eller ätas tillsammans med mjölkprodukter. Man har olika serviser för dessa rätter och tillagningskärlen får inte ens diskas tillsammans. Syftet med kosherreglerna är inte klarlagt. Men man håller kosher därför att Gud vill det i Toran. Det blir en helig handling, oavsett om det finns förnufts-skäl eller inte. Många judar idag följer också mönstret därför att det tillhör judarnas historia och tradition samt den judiska identiteten.

Sabbaten

Och Gud fullbordade på sjunde dagen det verk han hade gjort; och han vilade på sjunde dagen från allt det verk som han hade gjort. Och Gud välsignade den sjunde dagen och helgade den...

[1 Mos 2:2-3]

Den judiska sabbaten är judendomens viktigaste högtidsdag. Den firas varje vecka och inleds på fredagskvällen och slutar på lördagskvällen. Varje fredag är det en sabbatsgudstjänst i synagogorna.

Efter gudstjänsten dukas det i hemmet till högtid med familjen. Modern är då hemmets medelpunkt. Hon inviger sabbaten genom att tända ljusen. Fadern välsignar barnen och läser kidush (en bön) över en bågare med vin. Sabbatsaftonen är en familjekväll. På själva sabbaten, lördagen, iaktas Torans bud om att avhålla sig från allt arbete.

Sabbaten hör enligt judisk tro till Guds skapelse. Genom att hålla sabbaten påminns människan om sitt och världens gudomliga ursprung. Genom att Gud har fastställt en vilodag i veckan så visar det vikten av regelbunden rytm mellan arbete och vila i människans liv. Inom judendomen betraktas sabbaten som en tillgång i livet, inte bara för vilan från arbete utan också för möjligheten att kunna utveckla sig själv som människa.

Du ska komma ihåg att du själv har varit en träl i Egyptens land, och att Herren, din Gud, har fört dig ut därifrån med stark hand och uträckt arm; därför har Herren, din Gud, bjudit dig att hålla sabbatsdagen.

[5 Mos 5:15]

Toran (de fem Moseböckerna) innehåller en rad förbud mot aktiviteter på sabbaten, t.ex. att tvätta kläder, sticka, sy, skriva, teckna, måla, klippa hår och naglar, elda eller fiska. Dessutom är alla slags bygg- och reparationsarbeten, trädgårdsskötsel och flyttning av föremål längre än två meter förbjudna.

Rabbinerna har också skapat förebyggande lagar i avsikt att få människor att känna ansvar för Torans bud. Dessa lagar - som inte har samma tvång över sig - gäller bland annat förbud mot idrottsaktiviteter, att tända och släcka elektriskt ljus, att använda mobiltelefon, datorer, titta på TV och att resa. I staten Israel är banker, kontor och statliga företag stängda under såväl sabbat som högtider. Ska man resa finns taxi eftersom nästan alla bussar, tåg och flyg står stilla under sabbaten. De flesta affärer och restauranger är stängda och få nöjestillställningar äger rum.

Inom alla religioner råder olika uppfattningar om hur mycket man bör följa religiösa regler och seder. Många judar ser t.ex. sabbaten som en stämmingsfull högtid utan att för den skull avstå vissa sysslor eller arbete.

Andra judiska högtider

Enligt judisk tradition börjar tideräkningen med världens skapelse. År 2021 motsvaras av år 5781 i den judiska kalendern (det är dock inte en religiös plikt att tro att jorden inte skulle vara äldre än knappt 6 000 år).

Det judiska året följer månens årscykel. (Eftersom de religiösa festerna bygger sitt innehåll på årstidsbundna händelser måste månåret utjämnas och det sker genom att föra in en extra månad sju gånger under en period på nitton år.)

Nyårsfesten

Nyårsfesten (rosh hashana) firas i september eller oktober. Gud bedömer vad man gjort under det gångna året och avgör vad som ska hända under det nästkommande. Den dagen och de tio dagarna som följer mellan nyårsfesten och försoningsdagen, manas man till självrannsakan innan domen slutligen fastslås under försoningsdagen. Ett inslag i nyårsfesten är blåandet i vädurshorn (shofar) som minne av hur Abraham i sin orubbliga tro på Gud var beredd att offra sin son Isak. [Jfr 1 Mos 22:11-13]

Försoningsdagen

Tio dagar efter nyårsfesten firar judarna sin viktigaste helgdag, försoningsdagen (jom kippur). Det är en böne- och botgöringsdag med sträng fasta. På försoningsdagen ska människan genom bön och syndabekännelse försöka nå försoning med medmänniskan och Gud. Syftet är att inte tänka på världsliga ting och istället fokusera på bot och bättring. Man ber sina medmänniskor och Gud om förlåtelse och tänker igenom hur man själv kan förbättras som människa. Det är viktigt att nå försoning med sina medmänniskor för att kunna försonas med Gud.

Lövhyddefesten

Fem dagar efter försoningsdagen (och 15 dagar efter nyårsfesten) firas lövhyddefesten (sukkot). Den omfattar åtta dagar och firas till minne av Guds beskydd under ökenvandringen. I hemmen ställer man i ordning lövhyddor för att påminna om hur förfäderna levde under den 40-åriga ökenvandringen från Egypten till Israel.

Tempelinvigningsfesten

I november eller december firar man tempelinvigningsfesten (chanukka). Den hålls till minne av återinvigningen av templet i Jerusalem år 164 f.Kr. Judarna hade under ledning av Judas Mackabeus gjort uppror mot den syriske kungen Antiokus och befriade templet från syrierna. Tempelinvigningsfesten är en ljusfest som varar i åtta dagar. I hemmet tänder man ett ljus för varje dag i en nioarmad ljusstake. Det nionde ljuset, som används för att tända de övriga ljusen med, kallas tjänaren (shamash). Tempelinvigningsfesten är en glad högtid och även barnens fest framför andra, då det är tradition är att utbyta gåvor i samband med att ljusen tänds.

Drottning Esters räddning av sitt folk

Till minne av Esters räddning av judarna i Persien från deras förföljare Haman, firas i februari eller mars högtiden drottning Esters räddning av sitt folk (purim). Den är en glädjefest över rättvisans seger över äldre tiders judeförföljelser (se bl.a. antisemitismen). Bakgrunden är berättelser ur Esters bok i Tanak (Gamla testamentet i den kristna Bibeln).

Påsk

I mars eller april infaller den judiska påsken (pesach) som firas under åtta dagar till minne av befrielsen från slaveriet i Egypten. Pesach betyder "gå förbi". Det påminner om då Gud sände den tionde plågan över Egypten och dödsängeln gick förbi israeliternas hem men dödade alla förstfödda i de egyptiska hemmen.

Veckofesten

Veckofesten (shavuot) firas sju veckor efter påsk. Shavuot betyder veckor på hebreiska, men firas under två helgdagar. Ursprungligen var veckofesten en skördefest men har under historiens gång fått en djupare mening som helg till minne av händelsen på Sinai berg under ökenvandringen när Mose mottog lagtavlorerna (de tio budorden) från Gud. Veckofesten (shavout) är ursprunget till kristendomens pingst.

9 Av

I juli eller augusti firas 9 Av (tisha b'Av) som är den nionde dagen i den hebreiska månaden "Av". Tisha b'Av är en sorgedag till minne av förstörelsen av Jerusalems tempel år 586 f.Kr och 70 e.Kr, men också till minne av senare judeförföljelser genom historien. Judar över hela världen fastar på denna dag för att minnas alla de olyckor som drabbat det judiska folket genom historien. Både det första och andra templet i Jerusalem förstördes på den här dagen (men med över 650 års mellanrum).

Källa: <https://www.so-rummet.se/kategorier/religion/judendomen/judiskt-vardagsliv#>